

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏՔ
ՀԱՇԱԿ ՆԵՐԿԱՅ ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

ՊՐ. ԳԷՈՐԳ ՓՐԵՊԵՐԻԿ ՎՈՒՈՏՍ

*Դեռ եւս քննութեան խնդիր մ'է՝ թէ արդեօք լաւագո՞յն է նկարչի
բանաստեղծ եւս լինելն. ի հարկէ՝ այս խօսքով չի պահանջուիր որ նա*

ոսանաւոր քերդութիւններ ընծայէ, այլ՝ զի իւր նկարն ոգեւորուած լինի բանաստեղծական ներշնչմամբ և աշխուժով. կամ թէ արդեօք պէտք է որ նա տեսածը՝ լուսանկարի նման ճշգիւ օրինակէ, թէ՛ այդ բնականին խղճամիտ ընդօրինակութեան մէջ խառնէ ինչ ինչ, որով կերպարանաց կամ բնութեան նկարն՝ սոսանայ աւելի եւս զգացումն ու ազդուութիւն և մտածածին լաւագոյն բացատրութիւն. զոր անտարակոյս չեն յաջողիր հնարել ու փոխանցել կտաւեայ տառտակին վրայ՝ իւր միւս աւելի իրացուցիչ համարութեանքն. սակայն որչափ այլ զեռ քննութեան տակ ըլլայ, մեզ կը թուի՝ զի թէ ոչ հասարակաց՝ այլ մեծամասնութեան կարծիքն ու համոզումն այս է, թէ բանաստեղծ նկարիչ մի՛ նկարչաց կատարելութիւնն է, մանաւանդ՝ եթէ կերպարանաց և ոչ տեղացոյց նկարող լինի։ — Այժմ՝ Անգղիոյ նկարահան արուեստի ներկայացուցիչք՝ գլխաւոր երեք են, Դանտէ Գաբրիէլ Ռոսսետտի, որ 1882 ին վախճանեցաւ, Էդվին Բլուն Զոն և Գէորգ Փրեդերիկ Վուտս, որք տակաւին կենդանի են և գործեն։

Վուտս՝ որ գուցէ միւս երկուքէն այլ մեծ է, ծնած է յամի 1818 և սկսած իւր նկարչական գործունէութիւնը ի 1837։ Իւր առաջին նկարներն եղան « Վիրաւոր ճայ » մի, և երկու կենդանագրեր, որ այժմ թագաւորական ճեմարանին մէջ գետեղուած են. իսկ վերերս նկարածն՝ իւր համարուեալ Վալտեր կընդին կենդանագիրը, կը ցուցնէ՝ որ Վուտս զեռ իւր բոլարանկարչութեան տէր է։ Նա այն սակաւ անգղիացի նկարչաց միւն է, որք իւրացնելով ինչ որ ընտիր ու գեղեցիկ էր՝ զարուս այս արուեստին այլեւայլ զիմաց մէջ, բնաւ չթուլցան և թողուցին զիրենք՝ անոր բազմադիմի ձեւակերպութեանց միոյն գերուի։ Ոչ նախահոգայելեան, ոչ գեղագիտական (esteticisme) և ոչ իրականութեան կոչուած գրութիւնք՝ կրցան կերպով մի Վուտսի ինքնականութեան փնտել. ինքն հաստատուն մնաց իւր նախկին ներշնչման մէջ, և է միշտ նկարիչ մի՛ գաղափարական, խորին խուզարկու կենաց երեւութից. այնչափ՝ որ ըստ բազում գլխոց՝ կարելի է զնա վաղեմի յոյն արուեստաւոր մի կոչել։ Իւր զգացած ախորժն՝ ներկայացնելու կենքը իւր սիրելագոյն կերպարանօք և բարձրագոյն կատարելութեամբք, և մարդկային կերպարանքը՝ իւր բովանդակ գեղեցկութեամբ, արդարեւ դասընտիր (classique) ձիւրք մ'է, յորում միշտ յաջող և պանծալի կը հանդիսանայ։ Սակայն նա՛ վաղեմի աստուածափայ խաղաղութեան գաղափարականին վրայ՝ աւելցուց ձգտում մ'այլ, առանց որոյ իննեւտասաներորդ դարու որ և է արուեստ՝ կարելի չէ ճշմարիտ կոչել, այսինքն է ձկնում մի առ երջանկութիւն, տեղն յառաջագիւղութեան, ներկայի դառնանաշակ քաղցրութիւնը և անցելոյն խրդճի խայթը։

Թէպէտ Վուտս՝ իւր գաղափարաց մեծութեամբ՝ արդէն իսկ անմահա նալու մեծ իրաւունքը ժառանգած է, սակայն նա չէ յայնպիսի անձանց, որոց վարկն ու համբաւը չափաւորուած լինի՝ աղնուապէս խորհուած՝ այլ անկատար գործադրուած կամ նկարուած սլատկերօք. չունի Անգղիա ուրիշ նկա-

բիշ մի, որոյ արուեստական հմտութիւնն աւելի խոր և խզճամիտ լինի՝ քան զսորա. որոյ եթէ ընտրած նիւթերն՝ փոխանակ այնպէս բարձր և վսեմ լինելու՝ ինչպէս են՝ ցած լինէին, այնու հանդերձ նա միշտ մեծ նկարիչ պիտի հանդիսանար, իւր կորովի վրձնով՝ անարգն այլ սքանչելի ընծայեցընելով. և այս հանդերձ այն կրօնական պատկառանք, որով կարծես նա բնութեան մօտեցած միջոց՝ կ'ակնածէ զայն ամբողջ ներկայացընել, կերպով մի անձ. կացընելով իւր հանճարոյն ասպարէզը. Վուստս՝ կենդանագրութեան մասին՝ Անգղիոյ նկարչութեան նորագիշ կրնայ ըստիւ. զի երբ նա սկսաւ այս օր. սակ աշխատութիւն ընծայել, արուեստս այնչափ ընկած էր յԱնգղիա, որ իրմէ յառաջ նկարուած կենդանագիրք՝ արուեստին քիչ զգացումն ու ճաշակ ունեցողն իսկ կը սոսկացընեն։

Պր. Վուստս լոկ արտաքին կերպարանք պատկերելով զո՛ր չըլլար, այլ ինչպէս քիչ՝ բայց մեծ արուեստագէտը միայն բրած են, իւր կենդանագրաց մէջ այլ զիտելու և զարմանալու բան է՝ այն կենդանի ազդումն և անձանց ճշգրիտ ներկայացուցումն. այնպէս՝ որ երբ դիտեմք անոր նկարած՝ Կարպլի, Տըննիսընի, Սվինբըռնի, Մէննինգի, և այլոց կենդանագրեր, իսկոյն կ'ըմբռնեմք իւր ներկայացուցած անձանց բարոյական ճշգրիտ տիպարը. որք ի ժաման կարծես մեզ համար կը կենդանանան, որպէս թէ անոնց հետ խօսած՝ կամ գրուածնին ընթերցած լինէինք։ — Բայց Վուստս հաւասարապէս կը յաղդի նաեւ իրական ամբողջ տեսարաններ ներկայացընելու և. ըստ այսմ՝ իւր « Պանդրիտեւոց յոսառհատ համակամոսքիսն » և « Միչօրիկ երբանիկ հանգիստ առնուց » , այնպիսի նկարք են, յորս՝ աւելի քան յայլս՝ յայտնապէս կը տեսնուի բովանդակ ազդին բնութիւնն։ Ուր այն յաղթանգամ ձիերն՝ հլու և հանգաբար կը ուղտեն, մինչդեռ հերկիւլանման կառավարն՝ կառքին դէմ յեցած՝ ընդ մէջ զո՛ր սրտի և ձանձրացողի կերպարանքով, անհոգաբար հատիկներ կը սփռէ՝ իւր ոտից քով ապաւինած աղաւնեաց, որ կը սպասեն օդուն զովանալուն։

Սակայն Վուստսի գործոյ մէջ կարեւորագոյն մասն ներշնչուած է խորհրդական առարկայներով. և այս իւր ոճն առանձին ուշադրութեան արժանի է։ Յայսմ մասին իւր եզական հանճարն՝ պիտաւոր այն նկարուց մէջ կը փայլի, յորս մարդկային կենաց գաղտնիքը կը հետազօտէ. բայց որովհետեւ անկարելի էր՝ բրիտանական հասարակ ժողովրդեան՝ փափուկ և անսովոր զգացումներ ըմբռնել տալ, և զի միանգամայն ինքն այլ բողբողին կը խորշէր հասարակ դարձած միեւնոյն ձեւերով արուեստը ճապարհեցընել, անոր համար իւր խորհրդական նկարն՝ իրենց արժանաւոր յարգը չկրցան լայնել. Վուստս բոլորովին մերժեց այն գաղափարը՝ զորս գիտել վարժած էր հասարակութիւնն, որով իւր գործերն այլ անոր արժեքի չեղան։ Ահաւասիկ իւր այս խորհրդաւոր բացատրութեանց օրինակ մի ըլլայ Մահուան կերպարանքը. — նա մահը ներկայացընելու համար նկարած չէ դասընտիր տղայ մի՝ պիտիւյր ջահն ի ձեռս, կամ՝ միջին դարու տաղտկայի գիտով՝ խորտակած կամ

սպառուած աւագէ ժամացոյց մի, որ ցարդ իսկ ի գործածութեան է. այլ Մահն երեւցած է իրեն իբրու վայելուչ կին մի, զբողոած, և մեծմ՝ իւր անկարեկիր ուժոյն մէջ, որ իւր բազկաց վրայ կը կրէ նորածին մի, նշանակ իւրմով նոր ծնած հոգւոյն: — Սոյն կերպարանքն յաճախ կը հանդիպի իւր տաստակաց մէջ, բայց քան զբնաւ ազդողազոյն է՝ ի « Սէր և Մահ » կոչուածին. յորում մերկիկ մանուկն Սէր՝ դէպ ի վուռն կը նետուի՝ ջառնալով արգելուլ զմահ՝ որ ներս չի մտնէ, իսկ նա ազնուաբար՝ այլ աններողաբար կը մղէ զնա մի կողմն, դէպ ի շէմքի մօտ բողբոջող վարդերը, ամեն նեւին մտիկ շնորհով անոր ցաւոց և յուսահատութեան: Նոյն կերպարանքը՝ սակաւ ինչ փոփոխութեամբ՝ կը տեսնեմք նաեւ միւս « Պատգամաւոր » առնումը պատկերին մէջ. ուր մարդ մի՝ իւր յետին աստիճան լքման և թըշուառութեան մէջ՝ աչքերը խփած՝ թիկնաց վրայ կ'ընկնի, տեսնելով իւր ոտից քով՝ խորտակած ջուլթակն ու զրքերը, որք իւր կենաց բուլանդակ զբաղանքն էին. իսկ ետեւը թերասուտերի մէջ կեցած է Մահն, աւետաբեր անդորրաւէտ հանգստեան: Միով բանիւ, Վուռնի գլխաւոր գիտուններէ մի այլ՝ այս է, կերպարանել զմահ՝ ըստ կարելոյն նուազ զառն և ահաբեկիչ ազդեցութեամբ:

Վուռնի մի քանի գործոց մէջ կը տեսնուի կորով մի՝ որ լոկ իւր անգղիական բնաւորութեան արդիւնք չէ, այլ մարդկային խորամտնի զգացողութեան: Աշխարհիս վրայ՝ միայն սակաւ մեծ ու խոհուն գլուխք՝ կրցան թափանցել մարդկային սրտի կրից ցաղանեաց, անոնց թէ բառն և թէ խաղաղ՝ այլ աւելի խաբուսիկ դիմօք. յայսմ մասին Վուռնի ունեցած հմտութեան հաւաստիք՝ կեցած է իւր « Պիւռնոսի հարսն » կոչուած նկարն, նկար որով նոյն իսկ Տիգրանոս՝ կարող էր պանծալ:

Վուռնի ունի նաեւ քանդակագործութեան յարմարութիւն և ակորժ, և իւր կենդանագիր նկարուց ճշգրիտ բացատրութիւնն թերեւս արդիւնք է՝ պրօֆէսորներէ ձեռաց ներքեւ իւր երբեմն ըրած մտադիր հետեւողութեանց. իսկ այսմ իւր եօթնամասնեւհնգամեայ ծերութեան մէջ՝ Վուռնի, ետեւէ է նկարել յաղթանալով ձի մի, զոր ձիաւորն ընկնել կը ջանայ. և մինչ սա կը յաջողի անոր աչաց պարտակ (ծածկոց) յարմարցնել, ձին՝ կատաղութեամբ ուրեղունքն ընդլայնած՝ կը փնտռէ թէ այլ եւս իրեն ինչ կը մնայ ընել. խորհրդաբար ըսել ուզելով հեղինակին, թէ այդպէս եւս մարդիկ՝ երբ արգելք մի ընկնեն ու հարթեն, դարձեալ նորանոր դժուարութեանց ձեռք կը զարնեն. և ըստ այսմ՝ կարելի է որ հեղինակին այս յետին գործն ալ կոչուի « Յասաբադիստիքի »:

Եւտ մեր ընթերցողաց այս կենդանի նկարչիս և իւր գործոց վրայ համոռտ տեղեկութիւնս հաղորդելու, մօտեքս հրատարակուած յօդուածէ մի քաղելով, կ'ընծայենք ճարտար հեղինակին կենդանագրին հետ՝ անոր փոքրէկազոյն նկարներէն միոյն տեսիլն ալ, որ գուցէ յիշեալ ժողովրդեան միակ հաճոյ անցածն է՝ « Յոյս », կամ « Յուսոյ յետին ձգնաժամն », որ նոյն իսկ

անճաշակ գեղջուկին վրայ՝ հեղինակին դիտած ազդու մն անվրէպ կ'ունենայ :
Երբ այս նկարը՝ Գրոսվընոր բսուած սրահին մէջ ի տես դրուեցաւ, այցելու
տիկնանց մին՝ յետ մի քանի վայրկեան լուսթեամբ դիտելու՝ միտին կ'ըսէր.

Յ ա յ ա .

Սակաւ ինչ խռոված է. թշուառն՝ անհանգիստ դիրքի մէջ եղողի կերպարանը
ունի. ո՞վ գիտէ միտքը ի՞նչ դրած է ընել, — Ահաւասիկ նկարիս բովան-
դակ բացատրութիւնն, որ արդէն իսկ յինքեան բացայայտ է, և նարտար

հեղինակին արժանի դրուատն յանկեղծ սրտէ։ Աւելորդ է ուրիշ նկարագիր, ամէն տեսնողի սիրտն լաւ կ'ըմբռնէ, թէ՛ անձ մ'է սա, որոյ, յետ միւս աւմէնքն այլ խզելու՝ մի միայն յուսոյ նուրբ թել մնացած է. որում ապականած, յորմէ կախուած կեցած է լի կռակածանօք՝ իւր համար խաւարեալ աշխարհի վրայ. և թաղծութեամբ ծանրացած գլուխն՝ վար կորած, տարակուսեալ ու խոտոր հայեցուածքով՝ կը դիտէ ամպոց մէջ սուզուած աղօտ աստղ մի, որ մեղմով վերէն իւր վրայ կը ցլանայ՝ բովանդակ տեսարանը ակրեցընելով։

★
★ ★

ՆՆՈ՛րի գունագոյն գեղեցիկ թիթեռն,
Որ ջրոց վարած տաշեղին կրպած,
Յ'որքան իւր գողտրիկ թեւեր չեն ցամքեր՝
Խաղալիկ կու գնայ ծուռումուռ ալեաց.
Բայց իրեն այլ կայ ջերմ արեւն հոգցող,
Ցամքեցընէ շուտ. և ի թռիչ յալող,
Պահ մի, և կ'ելնէ, կու թռչի հանգարտ
Ճախրելով անհուն օդոց մէջ ազատ:
Բայց զիս մինչեւ յերբ տրխրադէմ գընտակ,
Մինչեւ ցերբ այսպէս դառնալով կլորակ՝
Պիտի ածես շուրջ յանդընդոց վայրէջ՝
Ճօճեցընելով մահ՝ ու կենաց մէջ:
Մի՛թէ ինձ երբէք արեւ չի՞ ծագիր,
Որ ընդ միշտ այսպէս մընամ անյարիր.
Ե՞ս, երբ կը տեսնեմ քան զիս շատ խեղճեր,
Ձի քան զիս յառաջ են ելեր, հանդէր...
Ո՛հ, արծաթաստուեր փալփրլուն աստղեր,
Որ բարձր ամպոց մէջ բաղդիս կայք գուշակ,
Հա ես գլուխս ի յոյս յենած ի յերեր,
Նըւաղած աչօք ի ձեզ կամ դիտակ.
Ձեզմով շատ սքրտեր գիշերուանս յայս ժամ,
Կ'ըսուի, թէ՛ յաճախ սփոփանքով լըցան.
Ո՛վ դուք գիշերոյ պըսպըղուն աշկունք,
Իմ անթիւ ցաւոց վըկայք աննըկունք,
Էս որ հինաւուրց՝ այլ եմ դեռ մատաղ՝
Թ'եւ հազար մատնած հարուածոց, աւաղ,
Կ'ուզեմ բողբոջել ի վեր ի յերկին՝
Չամէնքը դատող արդար արարին.
Լոյս տուք, կ'ուզեմ դեռ վերականել ի վեր,

Հօն՝ ուր չեն հասնիր, ո՛հ, անգութ սըրտեր,
« Տէր բարի, դու ինձ աւելի մի գառնիկ,
Հայկա իմ սիրունիկ աշերուս լուսիկ,
Բայց երբ քո սուրբ կամք ուզեց զայն առնուլ՝
Չուզեցիր ըլլամ մայր մը միշտ ամուլ,
Արշակով դարձեալ սիրտս իմ ժրպտեցաւ
Որ քիչ մի առաջ կ'ուզէր մահ ու ցաւ .
Բայց ի՞նչպէս պատմեմ, յիշել չեմ կրնար,
Երբ զայն ալ յորրան լափեց չար զազան,
Անցան ամբ և ցաւք շատ ու զանազան,
Բայց նորէն յանկարծ խեղճիս զըթացար .
Ո՛հ, ո՛րչափ հըրճուանք և ի՞նչ անկասկած,
Պահ մը սիրտս այս մօր ամէն վիշտ մոռցաւ,
Թեւերով պատած Բազրատս ու գրրկած
Չ'ուզէի զատուիլ զինչ որ ձագէն հաւ .
Այլ, ո՛հ, ինձ համար մըթնեցաւ աշխարհ՝
Երբ այնոր ծաւի աչերն անլուացան,
Լացուցի զամէն զգայուն սիրտ ու քար,
Իսկ սիրտս ինքն իրեն եղաւ գերեզման .
Բայց դու, Տէր իմ՝ սուրբ, բարերար՝ Աստուած,
Ճանչնաս մահացու սըրտերու հաստուած,
Եւ երբ տեսար զիս ի մահու ժանիս,
Անգին պարգեւով մերժեցիր լալիս .
Ռուբէնս իմ կայտառ երբ դեռ թոթով էր՝
Ու « մայրիկ, մայրիկ » ինձի կու ձայնէր,
Թէ այլ երջանիկ յաշխարհի բան կար՝
Սըրտիս վայելքին չերեւէր հաւասար .
Ո՛հ, Տէր, դու գիտես, չ'ըսեմ՝ ըլլւմ բաւ,
Թէ ի՞նչպէս Ռուբէնս այլ գրրկէս թըռաւ .
Ո՛ւր կորաւ, մեռաւ՝ թողուց խեղացնոր,
Կըտրելով յուսոյս թելեր բազմալուր . . .
Որգեկոտոր մայրս աւ քեզ ձայն ձրգած,
Ի հող՝ ուր որդիքս իմ կան՝ վայր ընկած,
Կ'աղաչեմ բռնս, ախ Տէր իմ զըթած,
Թէ ալ ինձ խեղճիս դեռ ի՞նչ ես կրնքած .
Արդեօք այս միակ յուսոյ թնժս այլ հուսկ
Պիտ' կըտրի, դառնամ անցեալ մ'անյիշուկ . . .

Հ. Դ. Փաղատոսեան